

Redengevende omschrijving – Berkenwoude: Dorpsstraat 37-39
Monumentnummer: 23/09

Adres	Dorpsstraat 37 - 39, 2825 BM Berkenwoude
Kadastrale nummers	Berkenwoude B 1249 Berkenwoude B 1560
Naam object	N.v.t.
Complexonderdelen	N.v.t.
Oorspronkelijke functie	Woonhuis en werkplaats
Opdrachtgever	Niet bekend
Architect/aannemer	Niet bekend
Datering / Bouwjaar	1778 (woonhuis) en 1870 (bedrijfsruimte)

**(CULTUUR)HISTORISCHE
ACHTERGROND**

Dorpsbebouwing

De dorpsbebouwing bestond van oorsprong uit woonhuizen voor arbeiders en notabelen, zoals de burgemeesters en de rijke handelaren. Binnen de dorpskern uitte zich in dit in een grote bebouwingsdiversiteit, die kenmerkend is voor de vroege ontwikkeling van de dorpskern waar zich een concentratie van bedrijvigheid ontwikkelde. De onderhavige woning, de werkplaats is er dan niet, is aan het begin van de 19e eeuw in eigendom bij een schoenmaker. De (voormalige) werkplaats wordt pas aan het einde van de 19e eeuw gebouwd. Het huis is in de 20e eeuw verder onder andere gebruikt als kapperswinkel (Dorpsstraat 37). In de voormalige bedrijfsruimte is ook een woning aanwezig (Dorpsstraat 39). Het is niet bekend wanneer deze precies is gerealiseerd. Dit moet in ieder

geval voor de jaren '50 van de 20e eeuw hebben plaatsgevonden. De onderhavige woning met werkplaats is illustratief voor de 18e-eeuwse sociaal-economische ontwikkeling van de dorpskernen Berkenwoude in het bijzonder en de gemeente Krimpenerwaard in het algemeen.

STEDENBOUWKUNDIGE,
LANDSCHAPPELIJKE SITUATIE

Ruimtelijke ontwikkeling Berkenwoude

Het dorp heeft een lineaire hoofdstructuur. Deze is het gevolg van de ontginningen van het gebied, die vanaf de 13e /14e eeuw vanuit het Oosten en Westeinde werden uitgezet. Na het ontstaan van een nederzetting aan het begin van de 14e eeuw werd ook een kerk opgericht. Rondom het knooppunt Dorpsstraat / Oosteinde / Westeinde ontstond een dorpskern die naast boerderijen ook ambachtslieden en middenstanders huisvesten. De richting van de kavelstroken die werden uitgezet, werd bepaald door de al bestaande ontginningen in het gebied. Hierdoor staan de kavels niet precies haaks op de ontginningsas en de boerderijen, die op de koppen van de percelen staat, ook niet. De ontginningsassen werden aan beide zijden bebouwd en waren voorzien van wegsloten. De boerderijen langs het Oosteinde en Westeinde zijn daardoor alleen met bruggen of dammen te bereiken.

Tot aan 1945 was er alleen inbreiding en uitbreiding van het dorp langs de bebouwingslinten. Pas na 1945 groeide het dorp op kleine schaal door de aanleg van enkele nieuwbouwwijkjes.

Ondanks dat er een zekere mate van verdichting in dit deel van het bebouwingslint heeft plaatsgevonden, is het cultuurlandschap rondom Berkenwoude zeer gaaf bewaard gebleven. Het agrarisch ensemble, draagt vanwege de karakteristieke ruimtelijke opbouw, bij aan de kwaliteit en afleesbaarheid van het cultuurlandschap rondom de dorpskern.

Ruimtelijke opbouw perceel

De voormalige woning met werkplaats ligt aan de oostzijde van het lineaire dorpsbebouwingslint en vormt de beëindiging van een (bijna) aaneengesloten gevelwand met perceelsgewijs ontwikkelde bebouwing. De voorgevelrooilijn van zowel het huis als de werkplaats ligt direct aan de straat. De ligging in het hart van de dorpskern tegenover de kerk zorgt ervoor dat het pand een belangrijk ruimtelijk element is binnen de historische dorpsstructuur. Ten noorden van de voormalige woning met werkplaats ligt de onderwijzerswoning uit de laatste kwart van de 19e eeuw.

Het gebouw is illustratief voor het historische ontwikkelingsbeeld langs Dorpsstraat in Berkenwoude, waardoor de woning met werkplaats bijdraagt aan de afleesbaarheid van de historische ruimtelijke ontwikkeling van de dorpskern.

ARCHITECTUURHISTORISCHE
WAARDE

De panden aan de Dorpsstraat 37-zijn architectuurhistorisch waardevol als voorbeeld van een eind 18e-eeuws woonhuis en een eind 19e-eeuwse bedrijfsruimte. In hoeverre ze historisch functioneel met elkaar verbonden waren is niet bekend. Ze zijn beide gebouwd in traditionele baksteenarchitectuur, die tot uiting komt in bakstenen gevels met lijstgevel (woonhuis), gepleisterde plint (bedrijfsruimte), houten

schuifvensters met houten luiken (beide) en getoogde stalramen (bedrijfsruimte). De bovenop de gemetselde bedrijfsruimte gebouwde zwart geteerde houten schuur is illustratief voor de regionale ontwikkeling van opslag bij onder andere boerderijen. De in de gevels van beide pand gebruikte lokale gele IJsselstenen zijn karakteristiek voor de Krimpenerwaard.

BOUWHISTORISCHE WAARDE

Vanwege de ouderdom van de woning zijn er naar verwachting nog oude elementen in de woning te vinden. Deze worden als waardevol beschouwd voor de afleesbaarheid van de historische bouw- en afwerkingswijze van 18^e-eeuwse woningen binnen de gemeente Krimpenerwaard.

BESCHRIJVING

De panden bestaan uit een dwarshuis met rechts daarnaast een bedrijfsruimte. Beide panden bestaan uit twee bouwlagen met een hoge zolder onder zadeldak. De daken zijn gedekt met gesmoorde gegolfde pannen en de nok ligt evenwijdig aan de straat. Aan de achterzijde van het woonhuis loopt het dakschild lager door, boven een eenlaagse uitbouw.

De gevels van het woonhuis zijn gemetseld in lokale gele IJsselstenen (met donkere patina) in kruisverband. De huidige, harde, strakke voegen zijn recent. De onderste bouwlaag van het rechter pand, de bedrijfsruimte, is ook gemetseld in gele IJsselstenen in kruisverband, maar is niet hervoegd. Onderin is een lage gepleisterde plint aangebracht. De gevels bovenste bouwlaag, de opslagruimte, bestaan uit zwart geteerde, horizontale, houten delen.

De voorgevel van het woonhuis is een lijstgevel met forse lijst en is symmetrisch ingedeeld. Op de begane grond is aan weerszijden van de centrale houten paneeldeur een zesruits schuifvensters aanwezig met dubbele houten luiken. Op de bovenste bouwlaag zijn twee kleinere vierruits schuifvensters geplaatst. De ontlastingsbogen van de gevelopeningen op de begane grond bestaan uit strekken in rode baksteen; op de tweede bouwlaag bestaan ze uit eenvoudige rollagen in rode baksteen.

In de bedrijfsruimte bestaat uit twee afzonderlijke delen. Het linkerdeel, dat vroeger werd bewoond door de knecht, is ouder dan het rechterdeel (de vroegere stal) en heeft een andere bouwstijl. Beide delen waren gescheiden door een steens muur, die bij een latere verbouwing deels is verdwenen. In de bedrijfsruimte zijn verschillende typen deuren aanwezig: een enkele, typisch eind 19e-eeuwse houten deur met paneel en decoratief gietijzeren traliwerk en een recente, dubbele houten deur. Verder is links van de enkele deur een nieuw dubbel venster geplaatst, met houten luiken die dubbel zijn gevouwen, en in uitgeklapte stand het venster volledig afsluiten. In de voor- en zijgevel van de stal zijn ook nog typische eind 19e-eeuwse halfronde gietijzeren stalramen aanwezig. Op de tweede bouwlaag, in de houten opslagruimte, zijn enkele kleine openslaande houten vensters aanwezig en bovendien twee houten luiken, die gediend zullen hebben voor het inladen van hooi of andere zaken.

De voorgevel van het woonhuis is opvallend genoeg versierd met een uilenbord. Dit is een driehoekig, staand schot, dat doorgaans op boerderijen of schuren was aangebracht aan het einde van de nok, bovenin het dakschild van een kopse gevel. Het einde van de nok is een kwetsbare plek en het uilenbord zorgde voor bescherming tegen wind en regen. Om te zorgen dat uilen, die op muizen jagen, nog wel naar binnen konden vliegen werden er gaten in gemaakt. Het oudste bekende gebruik van dergelijke uilenborden stamt al uit de 17e eeuw. In verschillende streken werden verschillende versieringen van het uilenbord gemaakt. Een versiering met twee aan elkaar gespiegelde zwanen aan weerszijden van de makelaar, zoals hier het geval is, is typisch voor Friese uilenborden. Het onderste gedeelte bestaat uit een driehoek die de top van het houten dak, versierd met windveren, voorstelt. Er is een gat gemaakt in de vorm van een hart. Waarom op deze vreemde plek, namelijk midden in de gevel, een uilenbord, met nota bene Friese vormgeving, is bevestigd en uit welk jaar dit dateert, is niet bekend.

Op de lijst is een datering geschilderd: Anno 1778. In de gevel van het woonhuis zijn diverse typisch 19e-eeuwse sierankers in langgerekte rosetvorm aangebracht, alsook twee gietijzeren vlaggenhouders. Ten slotte zijn er twee grote lantaarns aan de gevel van het woonhuis bevestigd.

In het gemetselde deel van de bedrijfsruimte zijn ook enkele gietijzeren sierankers aangebracht, maar deze hebben een andere vormgeving dan die in het woonhuis.

WAARDENSTELLING

Het voormalige woonhuis met bedrijfsruimte aan de Dorpsstraat 37 - 39 te is van:

Cultuurhistorische waarde:

- Als uiting van de 18e-eeuwse sociaal-economische ontwikkeling van de dorpskernen Berkenwoude in het bijzonder en de gemeente Krimpenerwaard in het algemeen.

Stedenbouwkundige / landschappelijke waarde:

- Als essentieel ruimtelijk element binnen de historische dorpsstructuur van de dorpskern Berkenwoude.
- Vanwege de bijdrage aan de afleesbaarheid van de historische ruimtelijke ontwikkeling van de dorpskern Berkenwoude

Architectuur- en bouwhistorische waarde:

- Als voorbeeld van een eind 18e-eeuws woonhuis en een eind 19e-eeuwse bedrijfsruimte in traditionele baksteenarchitectuur, die tot uiting komt in bakstenen gevels met lijstgevel (woonhuis), gepleisterde plint (bedrijfsruimte), houten schuifvensters met houten luiken (beide) en getoogde stalramen (bedrijfsruimte).
- Vanwege de ouderdom van de panden en de daarmee samenhangende verwachte aanwezige bouwhistorische

elementen.

- Van de op de bedrijfsruimte gebouwde zwart geteerde houten schuur als historische type van opslag die kenmerkend is voor de historisch regionale bouwontwikkeling.
- Vanwege de toepassing van voor de regio karakteristieke lokale gele IJsselstenen.

Waarde vanwege de Gaafheid:

- Van de bouwmassa
- Van diverse gevelelementen, zoals kozijnen en ramen.

Zeldzaamheidswaarde:

- Binnen de gemeente Krimpenerwaard van een laat 18e-eeuwse woning met bedrijfsruimte binnen de historische dorpskern.

IDENTITEIT

KRIMPENERWAARD

De woning met (voormalige) bedrijfsruimte aan de Dorpsstraat 37 - 39 draagt bij aan de ruimtelijke identiteit van de gemeente Krimpenerwaard vanwege:

1. De massa-opbouw van de woning, die bijdraagt aan de historische, ruimtelijke diversiteit en afleesbaarheid van de dorpskern.
2. De esthetische kwaliteit van de woning.
3. De afleesbare ouderdom van het pand, die bijdraagt aan het inzichtelijk maken van de lange historie van de dorpskernen in de gemeente Krimpenerwaard.
4. De herinnering aan de historische bedrijvigheid binnen de dorpskernen.
5. Het gebruik van de voor de Krimpenerwaard kenmerkende gele IJsselsteen in de zijgevel.

BESCHERMING

De volgende onderdelen vallen onder de bescherming:

Exterieur, bouwkundige structuur en waardevolle interieuronderdelen (met uitzondering van recent(e) sanitair, keuken(s) en badkamer(s)).

BRONNEN

- Enderink, S. (2016), *Het Krimpenerwaardboek*, Zwolle
- Groningen, C.L. van (1996), *De Krimpenerwaard*, Zwolle
- Hofkens, M., Ingen, M. Van, e.a. (1991), *Jongere bouwkunst en stedenbouw 1800 – 1945*. Monumenten inventarisatieproject
- Hoven, F. Van den (2002), *Op ontdekkingstocht door Krimpenerwaard en Lopikerwaard. Topografisch, cultuurhistorisch en recreatief handboek voor streekbewoners en toeristen*.
- Janse, C. (2009), *Berkenwoude in oude ansichten, deel 1*.
- Knoester, J.J. (2002), *Kernachtig Krimpenerwaard, 100 jaar plaatselijke geschiedenis*.
- Kroon, M. (2000), *Krimpenerwaardig, de geschiedenis van de Krimpenerwaard in woord en beeld*.
- Povée, H. (2004), *Tien eeuwen tussen Lek en IJssel: geschiedenis van de Lopikerwaard en de Krimpenerwaard*.
- Stenvert, R. e.a. (2004), *Monumenten in Nederland, deel Zuid-Holland*.
- Stichting Krimpenerwaard, *Monumenten in de Krimpenerwaard: in*

Haastrecht, Stolwijk, Vlist, Schoonhoven, Ammerstol, Bergambacht, Berkenwoude, Lekkerkerk, Krimpen aan de Lek, Krimpen aan den IJssel, Ouderkerk aan den IJssel, Gouderak: cultuurhistorisch waardevolle gebouwen en objecten in beeld.

- Ven, G.P. van de (2004), *Mensen in een waard vol wind en water: geschiedenis van de Waterhuishouding in de Krimpenerwaard.*
- Topotijdreis.nl
- Beeldbank RCE, kadastrale minuut Berkenwoude
- Streekarchief Midden-Holland (bouwvergunningen en foto's)
- uileborden.nl/historie/
- uileborden.net/historie-uileborden.php
- nl.wikipedia.org/wiki/Uilenbord

De Dorpsstraat in Berkenwoude 1960-1980, met aan de rechterzijde Dorpsstraat 37-39
(Bron historische foto: ansichtkaartenbeurs.nl/kaart/zh_9316, geraadpleegd 1 april 2019)